

КАРТА
СВІТУ

БОРИС ПАХОР

ВАЖКА ВЕСНА

РОМАН

ХАРКІВ
«ФІЛІО»
2015

Більше, ніж музика, яка грала на перехрестях, захоплені парочки, скупі на слова, що горнулися одна до одної, усією урочистістю і всією несправедливістю свого щастя свідчили, що чуму переможено і терору більше нема.

Альбер Камю. Чума

I

Потяг плавно линув голландською рівниною і м'яко, напрочуд м'яко погойднувся на своїх ресорах. Навіть надто м'яко для тих, хто не звик до такої вигоди і переважно не був налаштований насолоджуватися нею. Їхній одяг у синьо-білі смуги зовсім не гармоніював із червоним оксамитом купе. Джутова тканина тюремного вбрання була обшарпана і пом'ята, а їхні майже голі черепа були сумним доповненням до кістлявих вилиць і кошлатих надбрівних дуг. Жовтуваті оббивки купе мали золотавий відблиск, і високі сидіння скидалися швидше на сидіння спорожнених лож. Поважні та тихі ложі, якими хтось поступився химерним подорожнім. Власне не поступився, а просто тимчасово позичив цим кошчавим, висохлим, надто дивним привидам. Контури їхнього одягу — мов ламані лінії на оксамитових сидіннях і поміж сидінь; люди в цьому вбранні — немов залишки якогось невідомого племені. Неначе знайшли їх на глибині десь із сотню метрів у якійсь шахті або ж у жерлі згаслого вулкану, ніхто, певно, й не скаже, де їх знайшли. І здавалося, поїзд тихо і м'яко, делікатно, а водночас і обачно гойдався, щоб купе часом не забруднилися через сусідство з отим сум'ятливим товариством.

Він сидів коло вікна. Спочатку розпростався, ноги простяг аж під сидіння навпроти; тіло відпочивало і поринало в м'яке колісання. А потім знову виринули вітряки, і він сів, механічно, задивившись на поодинокі селянські хати уздовж колії. Немов із святобливою повагою він мав закарбувати в пам'яті картини дрібних господарств. Передусім тому, що з хатин, оточених зеленню, виходили на ганок жінки з дітьми і махали хустинками поїздові, а декотрі рукою витирали очі, а в другій тримали хустинку. Стояли ці поодинокі домівки на незараженій землі, і він спостерігав за ними зі спокійною і помітною цікавістю. Шукав на них ознаки

людського життя, того, яким за час його відсутності продовжували жити оті люди; шукав очима, втомленими і зневіреними.

Більшість сонних пасажирів узагалі не виявили бажання підійматися з сидінь і підходити до вікон; вони були надто слабкі, і розмова про тутешніх жінок перед хатами викликала на їхніх виснажених обличчях лише втомлену посмішку.

Поволі червоний оксамит сидінь почав блякнути, бо колеса, рівномірно й легко погойдуючись, занурювали пасажирів у дедалі густіші вечірні сутінки. І здалося йому, що вони подорожують на самісінький край землі, кудись на пустельний берег, де кожен опиниться сам на сам перед незнаною і дикою долею.

— Майстерно ми організували цей від'їзд, — захоплено сказав Рене в темряві.

— Авжеж, Жан і Марсель такі спритні, — сказав Франсуа спокійно, з відтінком якоїсь самовпевненості.

Вони говорили про виселення з Харцунгена, отож він знову опинився серед стовписька скелетоподібних постатей, чув нарікання юрмища у вантажівці, а ще виразно бачив довжелезний ряд залізничних вагонів, які п'ять днів кружляли між двома фронтами, безцільно повзали, блукаючи з людським місивом усередині. Мандрівний некрополь із тісно з'юрмленими ребристими посталями, так що тіла, які переставали дихати, важко сповзали на підлогу. Караван погибелі, який не можна було порівняти з жодним транспортом, — отож на зупинці Целле біля відчинених дверей довгого конвою зяяла незліченна низка гробів.

Коли потяг зупинився, П'єр встав, а потім оперся і відчинив двері купе.

— Це Брюссель, — сказав він.

— Брюссель? — запитав Франсуа і позіхнув.

А П'єр уже був у коридорі і шосили смикав до низу віконну ручку.

— Отже, це Брюссель? — запитав і водночас ствердив.

Коли вони вийшли в коридор, щоб помахати з вікна, навпроти зупинилися жінки з Червоного Хреста, з теплим чаєм у посудинах і сердечною приязню в голосі. Здавалися боязкими і ніжними, турботливо прагнучи ані на хвилину не запізнитися з такою необхідною допомогою щодо догляду за ними.

З тих посудин здіймалася легка пара і розносила в нічне повітря аромат чаю; і їх огорнув спогад про цвітіння липи, над якою з дзижчанням кружляють бджоли.

II

Коли в паризькому розподільчому центрі їх відвели в душову, він подумки знову опинився поряд із виснаженими тілами та голими черепами під струменями гарячої води. Але зараз він відігнав від себе ті спогади, бо в сусідніх кабінках були колишні військовополонені, галасливі та шалапутні; вони не зазнали жахливих привидів смерті, як депортовані. Військовополонені жартували по-молодечому, перегукувалися через перегородки, залізали на них, галасували, ляляли воду, гуртома реготали, вода хлюпотіла, немов намагалася вмити всіх по черзі.

Він теж усміхнувся, хоча веселитися з ними не міг. Йому приємно було чути гучні молодечі голоси, що мали здоровий тваринний відгук, і солоними жартами на вірного прутня ніби гарантували продовження чоловічого роду. Колишній депортований так не міг. Все ж було насолодою для понівеченого тіла відчувати теплі струмені, що зцілювали його, немов бальзам. І йому здавалося, що зможе під тим душем ще раз передумати з відстані все, що сталося.

Вони пройшли через кабінет, де всім по черзі зробили знімок грудної клітки, а потім — у велике приміщення розміром з танцювальну залу. Тут всюди були лікарі, а коло них за столиками медсестри записували те, що їм диктувалося. Було шість чи сім таких групок. А вони стояли голі й поволі посувалися в черзі.

Тоді він помітив, що перед ним залишилося лише четверо, і ось-ось настане його черга; водночас йому було неприємно від думки, що коли перед жінкою-лікаркою вже нікого не буде, він постане перед нею сам. Вона була середнього віку й виконувала свою роботу серйозно і замислено. Йому було прикро не через те, що підійде до неї голим. Це було усвідомлення несподіваного пониження від того, що вся історія табору вклалася в це бідолашне

тіло, та ще й перед жіночим створінням. І ось уже справді нікого не було перед ним, і він попрямував до неї просто та природно; так завжди, подумав він, метикуєш над якоюсь справою, а коли настає час діяти, раптом усе виявляється простим. Лікарка сиділа на стільці в білому фартушку і видавалася трохи незвичною. Вона була зосереджена, але не через ту вервечку нагих чоловічих тіл, які заповнювали приміщення, а через якусь думку, що зродилася ще до того, як вона сюди прийшла. Вона перемовлялася з сестрою, котра сиділа за столом ліворуч від неї, а в міжчассі мацала його мошонку; так механічно жінка мне пальцями шовкову тканину, коли розмовляє із знайомою в магазині. Така її недбалість була майже образливою, але, може, в ту мить і найслухнішою. А цікаво ж, що чоловікові, який врятувався від смерті, обмацують член, аби встановити, чи він ще повноцінний. І тієї ж миті у нього перед очима виринули ті його хворі у тісній кімнатці: майже всі закостенілі рештки випустили дух з рукою на своєму муміфікованому члені. Тоді лікарка відвела руку і приклала до його грудей стетоскоп, і тієї ж миті, коли в її слухавці озвалися його легені, її очі збудилися із задуми і стали материнськими; тоді вона почала механічно щось диктувати сестрі. Коли потім виходив через широкі двері, то нерішуче зупинився, бо його пройняло відчуття, що він надто швидко став схожий на всіх отих людей на паризьких вулицях. Став на тротуарі і відчув, що має чудернацький вигляд передовсім через свій одяг, на якому зупиняли погляди перехожі. Йому спало на думку розпитати про Червоний Хрест, сторож сказав адресу, і він почав блукати в лабіринті паризьких вулиць. Штовханна в підземних коридорах метро, що мчало людей нескінченними тунелями, можливо, найбільш підходяще місце для повернення, подумалось йому. Не пульсування столиці там нагорі, на авеню і бульварах, а саме темрява тунелів тут, під міським асфальтом. Так поверненець може продовжувати свою анонімність і свою безвітчизність, причому живі люди лише підтверджують його потаємну окремішність. Певна річ, заважав йому в цьому одяг. Але в тисняві його мало хто помічав. Щонайшвидше мусить його позбутися. Людей у метро ставало менше, і він запитав дівчину, яка стояла поруч із хлопцем, чи швидко йому виходити. Вона кивнула. Потім подивилася на його одяг і поцікавилася, що це за літера в червоному трикутнику на грудях; коли ж він відповів, що це початкова літера національності, вона усміхнулася і сказала, що вона росіян-